

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի: Տարեկան գինն է 1 1/2, վեց ամսուանը 3/4 մէծիտից կանխիկ, և հատը 30 փարա: Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մր. Հ. Ս. Պարսեմ, Կ. պոլիս: Ամերիկացի խան:

ՀԱՏՈՐ 38.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՕԴՈՍՏՈՍ 11, 1885

ԹԻՒ 32.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բարի ունակութիւն: — «Երջանիկ եմ, երջանիկ եմ»: — Նամակի հրովարտական եղծումն: — Աստուծոյ Հոգեկոյնի սամանագրութիւնը: — Աստուծոյ զոր- ծարանի մը մէջ պատահած արկածի մը մասնաւոր արդիւնքը: — «Արեւելք» և «Երասունք» հանդէպ Բողոքականութեան: — Նամակներ: — Հանդէս բա- ղարկան: — Ստակի գիներ:

ԲԱՐԻ ՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երկրորդագրը որ կ'անցնի կենաց աստղաբեզէն, կը հանդիպի բազում փորձիչներու որ անոր ամէն կողմը կը պատեն. եթէ նա տեղի տայ անոնց, անխուսափելի հետեւանքն է անար- գութիւն բազմօք կամ սակաւօք: Եթէ հպի անոնց, անզգայապէս կը կորցնէ անկէ մաս մը աստուածային յատկութիւններէն որովք օժտեալ է նորա բնութիւնը: Անոնց դիմագրե- լու մի միայն կերպն է ըսել արիա- բար և հաստատապէս «Ոչ» և վա- ըիլ ըստ այնմ: Նա պարտի որոշել իսկոյն ինչ որ պարտի ընել, չպատե- լով խորհիլ կամ քննել փաստերը, վասն զի այն երկրորդագրը որ կ'ո- ղոճայ և կը մտածէ այնպիսի պարա- քայից տակ, կ'իյնայ որոգայթի մէջ, Շատեր կը մտածեն առանց որոշելու, բայց «չորոշելը որոշել է»: Մարդուն կատարեալ բնութիւնը կը բացատրէ «Մի տանիք զմեզ ի փորձութիւն» ա- ղօթքը: Սակայն փորձութիւնը կու գայ փորձել երկրորդագրին զօրու- թիւնը, և եթէ երկրորդագրն անգամ մը տեղի տայ փորձութեանց, կը ար- կարանայ հետզհետէ: Տեղի տուր մէկ անգամ մը, և ահա գացած է առաքինութեան մէկ մասը: Ընդգի- մացի արիաբար, և ահա ըստ մէկ որոշումի պիտի տայ իւր ցիւցանս զօ- լութիւն: Եթէ կրկնու քու ընդգի- մութիւնդ, ունակութիւն կ'ըլլայ այն քեզ: Ինչպէս որ քաղաքէն դուրս շինուած ամրութիւնը ազատ կը կա- ցուցանեն բուն քաղաքը շատ մը ար- տարին յարձակմանց նշանակ լինելէ և յուզուելէ, սոյնպէս և ունակու- թիւնն է իրեւա արտարին պատուար մը այլեւայլ բարոյական թշնամեաց յարձակմանց դէմ, որ ի բաց մղելով առաջին թշնամական յարձակումնե- ըր, ազատ կը պահէ մարդոյս սիրտը յուզուելէ և անոր ներքին խաղաղու- թիւնը վրդովելէ:

Մանկական տիպ մէջ կազմակեր- պեալ ունակութեան մէջ կը կայանայ անձին բարոյապէս պաշտպանութեան իսկական զօրութիւնը, վասն զի ի- մասաւորութեամբ անօրինած է Արարիչը

որ բարոյական գոյութեան մեքենան յառաջ մղուի գլխաւորապէս ունա- կութեանց միջոցաւ, այնպէս որ պահ- պանութիւն ներքին մեծ սկզբունքները: Բարի ունակութիւնը եւ որ կը մանեն անզգայապէս կենաց հազարաւոր աննշան գործողութեանց մէջ, և որը իսկապէս և մեծաւ մասամբ կը կազ- մեն մարդու բարոյական բարքը:

«ԵՐԶԱՆԻՎ ԵՄ, ԵՐԶԱՆԻՎ ԵՄ»

Սկիզբիցի բարեպաշտ անձ մը կը գրէ հետեւեալը:

«Հիւանդ էի, և եկաք տեսնել զիս»: Այս խօսքերը, զորս գրել տուած էր իմաստութեամբ վաղեմի Քրիստոնեայ մը Էտիպորոյի հին հիւանդանոցին դրան վրայ, շատ անգամ միջիթարած էին սիրտս երբ շատ տարի առաջ, սովոր էի այցելել այն հիւանդանոցը: Սա խորհուրդը թէ նոյն ինքն մեր ամենօրհնեալ Տէրը կը յարգէ սիրոյ այս փոքր գործը, այցելելու կու տար զգալ թէ պատուաւոր բան է ծառա- յել անոր, և եթէ հանգիպէր նա ո- ղորմելի հիւանդի մը որ ըլլար մինչեւ իսկ փոքրագոյն իւր եղբարց, շնոր- հակալ կ'ըլլար որ առիթ ունեցած էր որեւիցէ կերպով օգնել անոր:

Անգամ մը քան զսովորականն ա- լելի աղօթեց ինձ այս խորհուրդը երբ կ'այցելէի քանի մը հիւանդաց որ պառկած էին իրենց անկողիններուն վրայ և կը չարարուէին ցաւերով և չունէին ոչ յոյս և ոչ խորհուրդ հան- դերձեալ աշխարհի մը վրայ: Վերջա- պէս եկայ հիւանդի մը քով որուն հոգեւոր վիճակը միաներէն տարբեր էր. նա որուն հիւժեալ մարմինը պառկած կը կենար իմ առջեւ, էր երկնաւոր Թագաւորին դուստրերէն մին: Դիւրին էր տեսնել թէ այս հի- ւանդը չէր միւսներուն պէս. գան- գատանաց ձայն չէր լսուեր անոր բերնէն, թէպէտ սաստիկ կը հազար- անոր հիւժեալ այտերը և սոսկալի հազը յայտնապէս կը ցուցնէին թէ դժնդակ թոքախտէ բռնուած էր նա, բայց անոր բերնէն կ'ելլէին միայն Փրկիչը, որոյ վերկարար սէրն էր այն բարձր որուն վրայ կը դանէր անոր հոգին հանգիստ կատարեալ:

Ողորմելի ձէյն Պաքսթըրի վրայ չկար արտաքին բան մը հրապուրել: Նա էր օտարական մը Սկիզբիցի հիւ- սիսային ծայրերէն, Էտիպորոյ ծա- ռայութեան մօտէն էր տեղ մը, բայց

ընչ ժամանակ վերջը ստիպուեցաւ հիւանդութենէն՝ երթալ հիւանդա- նոց, և հոն կը պառկէր, և հետզհե- տէ կը գէշնար անոր հիւանդութիւ- նը: Ոչ բարեկամ ունէր նա և ոչ ըս- տակ, և որ առաւել չարագոյնն է, չունէր նաեւ յոյս ապաքինելու. այ- սու ամենայնիւ բոլորովին դո՛հ էր «կրեւով ինչ որ կը կամէր Աստուած»: Առաջարկեցի անոր գրել անոր բարե- կամներուն, բայց անոր բարեկամնե- ըր չէին մօտ տեղեր, իւր ընտանիքէն միայն ինքն էր որ մնացած էր, և ու- ընչ բարեկամներ հեռին էին ամէնքն ալ: Մի միայն անձը զոր կ'ուզէր տեսնել, էր իւր սիրելի երէցը, որ էր քաջածանօթ և շատ պատուաւոր ծա- ռայ Քրիստոսի: Շուտով տեղեկու- թիւն տուի երէցին անոր վիճակին վրայ, և անկէ շատ մարդասիրութիւն և միջիթարութիւն ընդունեց հիւանդը:

Բայց Աստուածաշունչն էր գլխա- ղոր միջիթարութիւն ձէյն Պաքսթըրի, և մինչ նա կը պառկէր իւր անկողինը չարաթէ չարաթ և ամէն ամիս, կը զգար թէ Աստուած կը խօսէր իւր հոգեւոյն Սուրբ Գրոց երեսներուն մէջ:

Ողորմելի ձէյն Պաքսթըր այնչափ տկարացած էր գարնան, որ երբ մեկնեցայ քաղաքէն ամառուան սկիզ- բը, բնաւ չունէի յոյս թէ վերստին պիտի տեսնէի զնա: Սակայն եկան և գացին երկայն և պոյծաւ օրերը, բժիշկը, հիւանդապահը և այցելուք վայելեցին իրենց պարապուողները, ուրիշ հիւանդներ եկան հիւանդանո- ցը, և ուրիշ անկողիններ գատարկե- ցան հիւանդաց առողջանալովը և կամ մեռնելովը, և սակայն ողորմելի ձէյն կ'ապրէր տակաւին:

Երբ ես դարձեալ եկայ Էտիպորոյ, գտայ զնա հիւանդանոցը ճամարտիւ կենդանի կմախք մը, թէպէտ կը խորհէի, թէ ապրող արարած մը չէր կրնար ըլլալ առելի հիւժեալ քան որ- չափ էր նա երբ բաժնուեցայ անկէ: Հոն պառկած էր նա ամառն ամբողջ հազարով և չարարուելով, բայց բը- նաւ երբէք չարանջելով, թէպէտ, ինչպէս ըսաւ Տէր հիւանդապահը, այժմ էր յետին աստիճանի ցաւոց մէջ:

Այն տխուր, երկայն հիւանդանոցէն փոխադրած էին զնա մաքուր սեն- եակ մը ուր կար միայն ուրիշ մէկ հի- ւանդ մը, որոյ ընկերակցութիւնը շատ սիրելի էր անոր, վասն զի անոնք էին սիրելի քոյրեր ի Քրիստոս: Այս եր- կու Քրիստոնեայ հիւանդներէն շատ

բան սովեցայ ես, քանզի ես ինքնա ունէի իմ դժուարութիւններս, և չու- նէի բաւական հաւատք զորոնք տա- նէի սիրով, ինձ եղաւ պատուական դաս մը տեսնել իրականութիւնն այն զօրութեան զոր կու տայ Քրիստոս իւր ժողովրդեան: Երեւակայական պատկեր մը չէ զոր կը յիշեմ, և թէ- պէտ չեմ կրնար միտք բերել ձէյն Պաքսթըրի խօսքերը, չեմ կրնար մոռ- նալ, սակայն, անոր օրինակը: Օր ըստ օրէ կը տեսնէի անոր յուսով ուրախ ըլլալը և նեղութիւններու համբերե- լը (Հռովմ. ԺԲ. 12), և թերեւս պի- տի ուրախ ըլլալ եթէ գիտնար թէ ո՞րչափ բարիք կ'ընէր իւր նորահասակ այցելուին՝ յանդաստից: Վասն զի կան այլեւայլ եղանակներ որովք Ասա- տուած օգտակար կ'ընէ զմեզ իրարու, և կան այնպիսի անձինք որոց կենանքն է նման Քրիստոս՝ կոչուած անկոյն տե- րեւին, որ կ'արձակէ քաղցրահոտու- թիւն միայն անատեն՝ երբ կը ճնշուի և կը ճմլուի:

Հուսկ ուրեմն պիտի վերջանային ձէյնի համբերութեան ժամանակը և իմ դասերս: Օր մը երբ դարձեալ ե- կայ հիւանդանոց, չկար անոր հազին ձայնը, և պարապ էր անկողինը: «Ա- յո, զնաց նա» ըսաւ անոր բարե- կամը: «Մենք չէինք կարծեր թէ նա քան զսովորականն գէշ վիճակ ունէր: Կէս դիշեր էր և ամէն բան հանդարտ մեր շուրջը, երբ ես արթնցայ անոր ձայնէն: Նա կ'աղաղակէր, Նա զիս ը- րաւ երջանիկ, երջանիկ եմ, երջա- նիկ եմ» և ամէն բան լմնացաւ:»

Ո՛հ, որպիսի փառաւոր և օրհնեալ փոփոխութիւն մ'էր այս ձէյնի հա- մար: Ձէյնը կրնար ցաւիլ անոր վը- րայ, քանզի միջիթարութիւն կու տար մեզ խորհիլ թէ անոր երջանիկ հոգին լուսնուեցաւ և եղաւ սոխաւակ՝ Գա- ուին արեամբ, և թէ կ'երգէ փառա- բանութիւն Անոր որ յոյժ երջանիկ ըրած էր զնա մինչեւ իսկ անատեն որ կը բնակէր չարարուող մարմնոց մը մէջ:

Չարամանալի է լսել թէ բուն այս խօսքերն ըրած էր իւր մահուան ժա- մանակ այնպիսի անձ մը որուն երկ- րաւոր կենանքը յոյժ տարբեր էր ձէյնի կենանքէն, այն է նոր վախճանեալ Լորա Լինտհըրթ: Սա երեւելի էր շատ ուրիշներէ աւելի՝ իւր բնական կարո- ղութեանց և տաղանդին կողմանէ, էր նշանաւոր համբաւով, պատուով, ստացուածովը և երկարակեցութեամբ

(զի տպրեցաւ 93 տարի), Քրիստոսի խոնարհ հաւատացեալ մը, որ չնորհա- կալու սիրտ մը ունէր և կը վայելէր խաղաղութիւն, և անոր վերջին խօս- քերն էին ճիշդ հիւանդանոց դըռնած այն ողբամբէն աղքատին խօսքերուն նման, — «Երջանիկ եմ, երջանիկ եմ»)

«Աստուծոյ արգալութիւնը որ ցի- սուսի Քրիստոսի հաւատքէն է բոլոր հաւատացեալի և անոնց ամենուն վը- լայ է. քանզի խորութիւն չկայ»)

ՆԱՆԹԻ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԻՆ ԵՂՇՈՒՄՆ

Յառաջիկայ հոկտեմբերի 18 երկհա- րեւրամեակն պիտի ըլլայ Նանթի հրո- վարտակին խախտման։ Սոյն տարեդար- ճը ընդհանուր կերպիւ պիտի տօնախմբ- ւեն ոչ միայն Գաղիոյ բողոքականք, այլ նաեւ Հիւսիսային Եւրոպայի ու յօտար երկիրս կը գտնուին։ Սոյն առթիւն կա- րեւորութիւնը պիտի երեւի եթէ աի- նարկ մը ձգենք Գաղիոյ բողոքականու- թեան պատմութեան վրայ։ Երբ Բարե- կարգութեան յուզումը մը սկսեց ի Գեր- մանիա և յԱնգլիա, Գաղիա եւս պատ- րաստ էր նոյնօրինակ շարժման մը հա- մար։ Վիսիտութեան օրերէն ի վեր՝ որք կը մերժէին կաթոլիկ աստուածա- բանութեան նշանաւոր կէտերէն մի քա- նին՝ Գաղիական եկեղեցին յաճախ պըն- դած էր ի մասին իւր անկախութեան Պապին գերիշխանութիւնէն։ Քահանայա- կան իշխանութիւնը կրցաւ զսպել զԱլբի- գացիս միայն ամենասոսկալի հարածա- նօք։ Մեծ աղնականաց գրեթէ կէսին քաղաքարն նպաստաւոր էր Բարեկար- քութեան ի Գաղիա։ Աստուածաբանք նման կալիւնի կը ներկայացնէին անոր փաստերը, և անոր յոյզերը ձայն կու տային Մարտիի սաղմոսներով։ Գաղիոյ առաջին բողոքական եկեղեցին հաստատ- ուեցաւ ի Փարիզ 1555ին, և 1559ին գումարեցաւ Սինոդը։ Բողոքականք շուտ ունեցան առաւել քան 2,000 եկեղեցի։ Յամին 1572 տեղի ունեցաւ Սբ. Բար- թոլիմէոսի ջարդը։ Յամին 1562 ծագե- ցաւ քաղաքական պատերազմ։ Այս մա- քառումը տեւեց գրեթէ 40 տարի, և ի վախճանի բողոքականք յաղթահարուե- ցան։ Բայց յամին 1598, ապրիլի 15ին Հենրիկոս Գ. թագաւորը կնքեց Նանթի հրովարտակը որ պարտեալ Հիւսիսային երուս կը շնորհէր օրինաց պաշտպանու- թիւնը։ Ապահովութիւն տրուեցաւ ա- նոնց թէ զիջողութիւն պիտի ըլլար իւր- եանց քաղաքարաց, հանգերձ արտօնու- թեամբ վասն պաշտաման և իրաւամբ՝ քաղաքական պաշտօն վարելու։ Այս օ- րինաց պաշտպանութեան ներքեւ նոքա բաւական ապահով սպորեցան գրեթէ դար մը։ Բայց Լուդովիկոս ԺԴ., քահանայից և իւր հարձերուն գրգռմամբ վերսկսեց հա- լածել զբողոքականս։ Անոնց ժողովները խախտուեցան, անոնց պաշտաման տե- ղիք քանդուեցան։ Չօրք պահուեցան ա- նոնց տանց մէջ, և անոնցմէ շատեր սպան- նուեցան։ Գրեթէ երեսուն ամաց այս- պիտի նեղութիւններէ և հալածանքներէ ետեւ թագաւորը՝ հոկտեմբերի 18ին, 1685՝ եղծեց Նանթի հրովարտակը որ հրատարակուած էր գրեթէ իննսուն տա- րի առաջ, և բողոքական կուսակցու- թեան ջնջումը գրեթէ կատարեալ եղաւ։ Հրովարտակին եղծումը Հիւսիսային Եւ- րոպայի մէջ էր, և գործադրուեցաւ ա- նողորմաբար։ Անոնց վիճակը անհան- ղութեւ ըլլաւ, փնտրեցին ազատու- թիւն յաջորդաւ։ Եւ բազում տարիներ տեւապէս տեղի ունեցաւ քաղթականու- թիւն մը Գաղիական ազգին լաւագոյն

տարրերէն։ Կ'ըսուի թէ ամբողջ միլիոն մը Գաղիացիք թողուցին իւրեանց ան- հիւրընկալ հայրենիքը։ Ի մէջ սոցա էին՝ բազում ամենաթրամաւ և ճարտարա- գոյն արուեստաւորները, և Գաղիոյ ա- եւարական և ձեռարուեստի հաստա- տութեանց առաւել քան կիսուն աւերա- կաց վրայ ուրիշ ազգեր հիմնարկեցին իւրեանց հարստութիւնը։ Հիւսիսային երկրներէն ի մեզ Ազգային Ժողովոց պա- րագաները ցուցնելու՝ չունին իմաստ երբ խօսքն Աւստրիոյ սահմանադրական օրէնագրութեան վրայ է։ Յօդուածն յետ խօսելոյ մանր ընտրութեան այլեւ- այլ մասանց և հետեւանաց վրայ, յա- ռաջ կը տանի խօսքն այսպէս.

«Գերմանական, կամ ընդգիմական, կուսակցութիւնը գոհ չեղաւ վերջին ընտ- րութեան արդիւնքէն, կառավարական կուսակցութիւնը կը թուի նոյնպէս բա- ւական դժգոհ։ Հաւանական է սակայն թէ կառավարութիւնը չեղաւ այնչափ դժգոհ, որչափ եղան անոր կուսակցինե- րը։ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխու- թիւն ընելու համար անգամայն երկու երրորդին համաձայնութիւնն հարկաւոր է ըստ օրինաց։ Այլեւայլ կուսակցու- թիւնը, պահպանողականը, կղերականը, ինքնօրինականը, որ այժմու առաջին պաշտօնէին, Թագի կոմսին կառավա- րութեան կուսակցութեան մեծագոյն մասը կը կազմեն, կը յուսային հաւանա- կանապէս աճեցունել իրենց թիւը մին- չեւ բաւական ըլլալ ընել տալու այնպի- սի փոփոխութիւններ։ Տարակուսելի է սակայն թէ նոյն ինքն Թագի կոմսը կը բաղձայ այսպիսի փոփոխութիւն մը։ Ա- նոր աւելի օգտակար է չունենալ իւր կողմը չափազանց մեծամասնութիւն։ Ե- թէ կառավարութեան կուսակցը բա- ւական են թուով նուաճել ընդգիմական կուսակցութիւնը, օգտակար են կոմսին նպատակներուն։ Բայց եթէ աւելի զօ- րանան, մինչեւ կարող ըլլալ ստիպել ըզ- նա այս ինչ կամ այն ինչ քաղաքականու- թիւնը բռնել, կոմսը պիտի ըլլայ անոնց գործիք, և բուն այն զիջող պիտի դառ- յառաջ, զոր հեռացունել անոր մասնաւոր գործն է։ Կոմսին գլխաւոր պաշտօնն է պահել տեսակ մը հաւասարակշռութիւն իրարու հակառակ տարերաց մէջ յորոց բաղկացեալ է Աւստրիա և Աւստրիոյ ազգային ժողովը, և այս կրնայ ըլլալ միայն չտալով թոյլ այն տարերաց որեւ- իցէ միոյն, կամ որեւիցէ կարելի միաց- ման, զորանալ և ըլլալ իշխող։ Զնաւորաւ խօսելով, կառավարութեան այնչափ օգ- տակար է ընդգիմական կողմած կու- սակցութիւնը, որչափ այն որ կառավա- րութեան կողմն է։ Գերմանական բա- ւական զօրաւոր են արգելել զոչ-Գեր- մանական փոխելէ սահմանադրութիւնն ի վնաս Գերմանական ազգեցութեան, ապա թէ ոչ Գերմանական տարրը չուտով կրնայ գործադրել իւր միտումն դէպ ի բաժանումն, և ինչպէս մեծ զբաղի Գեր- մանական կայսրութեան վրայ զոր հիմ- նեց Պրիւսիոյ իշխանը։ Բնդհակառակն, Թագի կոմսին կուսակցութեան մէջ ա- նոնք որ չեն ազգաւ և լեզուաւ Գերմա- նացի, և չունին կատարեալ համակրու- թիւն Գերմանական մասին հետ, կրնան միշտ միանալով չթողուլ այս վերջնոյն աւելի Գերմանացունել տէրութիւնը։ Նոր ազգային ժողովը պիտի բաղկանայ հիմա աւելի տարրեր տարրերէ, բայց այսու չըլլար աւելի դժուարաւ վարելի քան իւր նախորդը։

ԱՒՍՏՐՈՑ-ՀՈՒՆԿԱՐԻՈՑ ՍԱՀՄԱՆԱ- ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր քաղաքական էջերէն միոյն մէջ մօտերս գրեցինք յօդուած մը Աւստրիոյ քաղաքականութեան վրայ։ Յաջորդ յօդ- ուածը զոր քաղած ենք Լոնտոնի Սթըն- ֆորտ անուն լրագրէն՝ պիտի տայ մեր ընթերցողաց նոր տեսութիւն մը այն տէրութեան կառավարութեան մասնա- ւոր պարագաներուն և դժուարութիւն- ներուն վրայ։

«Չկայ արգարեւ աւելի կնճռոտ սահ- մանադրութիւն աշխարհի վրայ քան Աւստրոյ-Հունկարականն։ Այս սահմա- նադրութիւնը չկրնար հասկցուիլ բայց եթէ է, սապէս ըսենք, մաս մաս քննելով զայն. և այսօրերս պատեհութիւն ու- նեցանք քննել անոր մի մասը Բայսերաթ կոչուած Աւստրիական ազգային ժողովոյ անդամներու ընտրութեան առթիւ։ Այս պատեհութիւնը դուրս կը թողու այս երկալի կայսրութեան այն մասը որ կը պարունակէ Հունկարիոյ թագաւորու- թիւնը, դուրս կը թողու նաեւ այն սահ- մանադրութեան ուրիշ կարեւոր մասն, այն է պատգամաւորութիւնները (Գեյ- ֆեյլդ)։ Թէ ինչ կը նշանակէ պատգամա- ւորութիւն՝ պիտի տեսնենք յետոյ։ Բնա- րութիւնը եղան մօտերս Աւստրոյ-Հուն- կարական տէրութեան երկու ազգային կամ երեսփոխանական ժողովներէն մի- ոյն համար միայն, այսինքն՝ այն ժողո- վոյն որ կը կոչուի Բայսերաթ, և որոյ նիւ-

տըն է ի վիշնա, ուր կու գան երեսփո- խանք Ստորին և վերին Աւստրիոյ, Ըս- գիրիոյ, Պոհնիոյ, Կալիցիոյ, Դաւոմա- տիոյ, Թիրոլի, և ուրիշ ոչ սակաւ գա- ռաւաց զորս մի ըստ միովէ յիշել աւե- լորդ է։ Յայտնի է թէ ազգային ժողով մը որ այնչափ տարբեր և այլաբանակ տարրերէ կը բաղկանայ՝ կը տարբերի մերինէն ի մեզ Ազգային Ժողովոց պա- ծածուկն ի մեզ Ազգային Ժողովոց պա- րագաները ցուցնելու՝ չունին իմաստ երբ խօսքն Աւստրիոյ սահմանադրական օրէնագրութեան վրայ է։ Յօդուածն յետ խօսելոյ մանր ընտրութեան այլեւ- այլ մասանց և հետեւանաց վրայ, յա- ռաջ կը տանի խօսքն այսպէս.

«Գերմանական, կամ ընդգիմական, կուսակցութիւնը գոհ չեղաւ վերջին ընտ- րութեան արդիւնքէն, կառավարական կուսակցութիւնը կը թուի նոյնպէս բա- ւական դժգոհ։ Հաւանական է սակայն թէ կառավարութիւնը չեղաւ այնչափ դժգոհ, որչափ եղան անոր կուսակցինե- րը։ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխու- թիւն ընելու համար անգամայն երկու երրորդին համաձայնութիւնն հարկաւոր է ըստ օրինաց։ Այլեւայլ կուսակցու- թիւնը, պահպանողականը, կղերականը, ինքնօրինականը, որ այժմու առաջին պաշտօնէին, Թագի կոմսին կառավա- րութեան կուսակցութեան մեծագոյն մասը կը կազմեն, կը յուսային հաւանա- կանապէս աճեցունել իրենց թիւը մին- չեւ բաւական ըլլալ ընել տալու այնպի- սի փոփոխութիւններ։ Տարակուսելի է սակայն թէ նոյն ինքն Թագի կոմսը կը բաղձայ այսպիսի փոփոխութիւն մը։ Ա- նոր աւելի օգտակար է չունենալ իւր կողմը չափազանց մեծամասնութիւն։ Ե- թէ կառավարութեան կուսակցը բա- ւական են թուով նուաճել ընդգիմական կուսակցութիւնը, օգտակար են կոմսին նպատակներուն։ Բայց եթէ աւելի զօ- րանան, մինչեւ կարող ըլլալ ստիպել ըզ- նա այս ինչ կամ այն ինչ քաղաքականու- թիւնը բռնել, կոմսը պիտի ըլլայ անոնց գործիք, և բուն այն զիջող պիտի դառ- յառաջ, զոր հեռացունել անոր մասնաւոր գործն է։ Կոմսին գլխաւոր պաշտօնն է պահել տեսակ մը հաւասարակշռութիւն իրարու հակառակ տարերաց մէջ յորոց բաղկացեալ է Աւստրիա և Աւստրիոյ ազգային ժողովը, և այս կրնայ ըլլալ միայն չտալով թոյլ այն տարերաց որեւ- իցէ միոյն, կամ որեւիցէ կարելի միաց- ման, զորանալ և ըլլալ իշխող։ Զնաւորաւ խօսելով, կառավարութեան այնչափ օգ- տակար է ընդգիմական կողմած կու- սակցութիւնը, որչափ այն որ կառավա- րութեան կողմն է։ Գերմանական բա- ւական զօրաւոր են արգելել զոչ-Գեր- մանական փոխելէ սահմանադրութիւնն ի վնաս Գերմանական ազգեցութեան, ապա թէ ոչ Գերմանական տարրը չուտով կրնայ գործադրել իւր միտումն դէպ ի բաժանումն, և ինչպէս մեծ զբաղի Գեր- մանական կայսրութեան վրայ զոր հիմ- նեց Պրիւսիոյ իշխանը։ Բնդհակառակն, Թագի կոմսին կուսակցութեան մէջ ա- նոնք որ չեն ազգաւ և լեզուաւ Գերմա- նացի, և չունին կատարեալ համակրու- թիւն Գերմանական մասին հետ, կրնան միշտ միանալով չթողուլ այս վերջնոյն աւելի Գերմանացունել տէրութիւնը։ Նոր ազգային ժողովը պիտի բաղկանայ հիմա աւելի տարրեր տարրերէ, բայց այսու չըլլար աւելի դժուարաւ վարելի քան իւր նախորդը։

Ըսուածներէն կը հասկցուի ըստ բա- ւականին թէ ինչ զարմանալի մարմին է Աւստրիական ազգային ժողովը կամ Բայսերաթը։ Բարեբախտութեամբ, ինչ-

պէս արդէն ցուցուեցաւ, զայն կազմող- ներն են այնչափ շատ ազգայնութիւննե- րէ, որ կառավարութիւնը կը գտնէ միշտ հնարք բաւական յաջողութեամբ ի դերեւ- հանելու անոնց ջանքը, երկպառակելով կամ իրարու դէմ յարուցանելով զանոնք։ Եթէ ոչ հարցունէ զարմանօք թէ երկր մը ինչպէս կրնայ կառավարուիլ այսպիսի սահմանադրութեամբ, կը պատասխա- նենք թէ երկրին կարեւորագոյն գործե- րը վարողն ազգային ժողովը չէ, այլ այն գործերն յանձնուած են ուրիշ ձեռաց։ Մինչ այս երկալի տէրութեան երկու մասերն, Աւստրիա և Հունկարիա, ու- նին ուրոյն իրենց ազգային ժողովները և պաշտօնեաները, արտաքին քաղաքա- կանութեան գործեր, զօրքը և նաւա- տորմոյն, անաւղակի միայն կ'ընեն ա- նոնց ձեռնհասութեան ներքեւ։ Ար- դեամբ և էապէս ասոնք վարող և կար- գադրողն է կայսրը՝ բոլոր կայսրութեան արտաքին գործոց պաշտօնէին, բոլոր կայսրութեան պատերազմի պաշտօնէին, և բոլոր կայսրութեան ելեւմտից պաշ- նէին օգնականութեամբ։ Ասոնք պար- տական են պատասխան տալ իրենց գոր- ծերուն համար Պատգամաւորաց, որ տեսակ մը խորհուրդ է հարկւր քսան անդամք, որոց կէսը կ'ընտրուի Աւստ- րիական ազգային ժողովէն, և միւս կէ- սըն՝ Հունկարական ազգային ժողովէն, և իւրաքանչիւր վաթսուսին քառա- սունը կ'ընտրուի իւրաքանչիւր մասին ստորին սենեկէն, և քսանը վերին սե- նեկէն։ Այսպէս կրնայ հասկցուիլ թէ ինչպէս Աւստրոյ-Հունկարական կայսրու- թեան շահերը չեն վնասուիր, ոչ իրա- րու հակառակ տարրերէ յորոց կը բաղ- կանան անոր երկու ազգային ժողովնե- րը, և ոչ անոնց ներքին անմարանու- թիւններէն որ բնականապէս կը ծագին իրաց այս խառնակ միժակէն։ Կայսրը վերաբերեալ գործք չեն վնասիր, վասն զի յանձնուած են գործադիր խումբի մը որ չփոխեր իւր միտքը, վասն զի անոր կողմէ մասերը չեն փոխուիր։ Ուստի Աւստրիական կայսրութեան արտաքին քաղաքականութիւնը յառաջ կը տարուի հաստատութեամբ և յարստութեամբ, նաեւ յաջողութեամբ։ Ոչ ոք կրնայ ու- րանալ թէ այս երկալի տէրութեան մէջ կառավարելու գործը նշաւակ է սասա- կագոյն փորձանաց։ Այս խնդիրը զրո- սաւարալով է, բայց և այնպէս լուծ- ուած է բաւական յաջողութեամբ։ Համ- բերութեան, դատաւորութեան և հարա- ցուիլ սակայն թէ խնդրոյն խրթնու- թիւններն մեծնան փամանակաւ և հաս- նին յայն ատորման որ անհնարին ըլլայ անոնց լուծումը։ Յեղեղուն իրարու դէմ հակառակութիւնը և ազգայնութեանց պահանջները կրնան սաստկանալ այն- պէս որ չկրնայ առնուիլ առաջը։ Սակայն առ այժմ կրնանք զարմանալ այն խառ- տութեան և երկայնմտութեան վրայ ու- թով Աւստրոյ-Հունկարական կառավա- րութիւնը կը յաղաղէ այն ձախող օրը։

ԱՏԱՂՁԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ ՊԱՏԱ- ՀԱՍ ԱՐԿԱՍԻ ՄԸ ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԱՐԴԻՒՆԻՔԸ

Ամերիկայի թերթ մը կը պատմէ հե- տեւեալը.

Իւր երեք շաբաթ առաջ աստղի գոր- ծարանի մէջ աշխատող մարդ մը ընդու- նեց հարուած մը իւր գլխուն՝ սղոցի մը բերնէն գերանի մը կտոր նետուելով ա- նոր։ Գերանն եկաւ և կտորեց գործաւո- րին գլխուն սկաւառակը ճիշդ անոր ձա- խակողմեան յօնքին վրայ, և երբ բժիշկը

մարքեց վէրքը, հանեց անոր դիտունը և կառաւարկեց մաս մը իւր մէկ և կէս մաս նաշաւի մեծութեամբ, և բաց մնաց անոր ուղեղը: Ժամանակ մը տարակուսելի էր թէ արդեօք գործաւորը պիտի աղաքէնէր թէ ոչ, և սակայն անոր առողջութիւնն յառաջ դնաց, և հիմա կ'աղաքէնի օր ըստ օրէ: Այս դէպքին մասնաւոր մէկ հանգամանքն այս է, վէրքը որ տակաւին չէ բոլորովին բուժուած, կը թուի թէ պիտի չգոցուի անոր երեսը. վասն զի վէրքը հասած է մինչև ուղեաց խոռոչը, և այժմ հիւանդը շունչ կ'առնու սկաւառակին վրայ բացուած այն ծակէն, այսինքն կրնայ անկէ շունչ առնու, եթէ ուղեք շունչ առնէ: Յոյս կայ թէ կատարելապէս պիտի աղաքէնի, միայն թէ միշտ կարող պիտի ըլլայ շունչ առնուլ ըստ կամի իւր քթէն, բերնէն և կամ ձակաւորն վրայ բացուած ծակէն:

«ԱՐԵՒԵԼՔ» ԵՒ «ԻՐԱՆԻՈՒՆՔ»
ՀԱՏՆԵՐԻ ԲՈՂՈՒՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արեւել լրագիրը յուլիս 50-ի թուովն «Գործունէութիւն օտար կղերին» վերնագրով տակ խմբագրական երկար յօդուածով մը թուրքոյ մէջ գործող կրօնական առաքելութեանց վրայ կը ձառնէ: Սոյն յօդուածը ընթերցող Աւետարանականի մը գծուար չէ տեսնել թէ ինչ են քարերն որոց վրայ կը գլորի սոյն խմբագրականը. ունենալով սակայն մեր ազնիւ ընթերցողաց մէջ ստուար թիւ մը կուտաւոր զգացալիներ, հարկ կը համարենք ի վեր հանել միայն մի քանի սկզբունքներ որք ունենալով կ'ըլլան յիշեալ յօդուածով: Որեւիցէ երկրի մէջ ոչ-կրօնական լրագիրը նշանաւոր չեն կրօնական խնդրոց մասին անաչառ կամ խոհուն քննադատութեամբ: Կրնայինք սակայն անկախել թէ Հայք որ կը պարծին լինել գերազանցապէս կրօնական ժողովուրդ, ի խմբագրութեան եւս գէթ երբ կրօնական խնդրոյ վրայ կը ձառնեն՝ անտես չպիտի առնէին կրօնի անխախտ սկզբունքներ:

Քննադատութիւն Արեւելիսկոյսը հրաւեր ըրած է առ բարեսէր Քրիստոնեայ Անգղիացի տարեկան 1,000 ոսկոյ գումար մը հայթայթել որ Հէքքեարի նետորականաց մէջ առաքելութիւն մը հաստատուի: Արեւել կը հաղորդէ զայս ըստ իւր ընթերցողաց, և մի քանի օր վերջը կու գայ տալ մեկնութիւն այս խոզութեան, զի մի գուցէ իւր ընթերցողք մարդկութեան սովորական խելքով մեկնեն զայն:

Արեւելի համար Քենթըրպլիի Արքեպիսկոպոսը մի գործիք է միայն Անգղիոյ քաղաքական գաղտնի նպատակաց, որք են անշուշտ՝ աղեղնութիւն մը հաստատել նետորականաց պէս «քաջարի» ժողովրդեան մը վրայ, և կը հրաւիրէ իւր ընթերցողը առանց «չառ խորին քաղաքագիտութիւն ունենալու» գուշակել թէ այս «ժողովուրդն ինչ գեր կարող է կատարել Անգլիական հաշուոց մէջ»: Բայց Արեւել նախ ինք կարգաւոր իւր դրածը ձեռքերը վեր կ'առնէ և կ'ըսէ. «Չէ, այս չեղաւ. թէ որ ասանկ ըլլար ինչու Արքեպիսկոպոսը պիտի ելէր 1,000 ոսկի խնդրել այն ժողովուրդէն որ իւր քաղաքական նպատակաց համար մէկ գիշերուան մէջ 11,000,000 ոսկի կրնայ բռնէր իւր: ոչ. բարի Արքեպիսկոպոսը թուով և գրիչ գործածելով Քրիստոնեայ Անգղիացեաց հրաւեր ըրած է միայն նենգութեան համար, «թերեւս այս ալ հնարք մը լինի՝ գործին բռն նպատակը սքողելու համար»: Ահա արամաբանութիւն մը որով կը սորվի Արեւելի Հայ

ընթերցողը թէ Քրիստոնեայ Անգղիոյ բարձրագոյն կղերականը կը վաճառէ իւր կրօնին բարձրագոյն սկզբունքը — ճշմարտութիւն և անկեղծութիւն — աշխարհային շահերու: Այս ցաւալի տրամաբանութիւն՝ որով կրնար ջնջուիլ ուղեղութեան, անկեղծութեան և բովանդակ բարեոյն գոյութիւնը, ամէն ողջամիտ մարդու սրտին մէջ յառաջ կը բերէ զգացում մը զոր նորա դէմքը կրնայ լաւապէս յայտնել:

Եւ արդ զարմանալ հարկ չէ անշուշտ որ այսպիսի խախտում հիման վրայ կ'աշխույժ ցաւալի եւս գլորման կ'ենթարկի Արեւել: Կը ծանուցանէ թէ «Անկղքան եկեղեցին կրօն և Ս. Գիրք ծաւալելու ընդարձակ գործակալութիւններ ունի ուրիշ արեւելեան երկրաց մէջ»: Գիտէ նաեւ՝ որպէս մերթ ընդ մերթ կ'իմացնէ իւր ընթերցողաց՝ թէ յԱնգղիա և յԱմերիկա կան բազմաթիւ ներքին և արտաքին առաքելութիւններ որք կը կատարեն հակադաս կրօններ թէ իւրեանց բնիկ երկրաց մէջ և թէ՛ իսկապէս ընդ ամենայն աշխարհ: Եւ այս ընկերութեանց «ընդարձակ» ձեռնարկութեանց ահագին ծախուց հաշիւը Հայ լրագիրը ամէն տարի կը յաջողին ի ձեռն բերել: Անշուշտ Հայ ընթերցողը կը խնդրէ գիտնալ այս մեղուածան գործունէութեան շարժառիթը: Արեւել կու գայ լուսաւորել նորա մտքը. «Այս եւրոպայի վերապատուելիք, սմանք քաղաքական նկատումներով, այլք անձնական շահու անկալութեամբ հոգեով ու մարմնով կ'աշխատին գաղտնի և եկեղեցիներ բանալու Հայոց մէջ»: Ահա այն երկու հզօր սկզբունքները՝ Արեւել կը տեղեկացնէ Քրիստոնեայ ընթերցողը՝ կը մեկն գլորիտաւոր Քրիստոնեայ քաղաքակրթեալ աշխարհին մեծ ձգտումը կանգուն պահել առաքելական և Սուրբ Գրոց ծաւալման հսկայ հաստատութիւններ, — քաղաքական նկատումներ և անկալութեան շահու անկալութեան:

Յիշատի ցաւալի է եթէ Արեւել չէ ըմբռնած թէ 1800 տարիէ ի վեր գաղտնի շարժող հզօրագոյն տարրերէն մին եղած է Քրիստոսի Սէրը Քրիստոնէից սրտին մէջ: Յոյժ ցաւալի է մանաւանդ եթէ նշմարելով զայն՝ խոզութիւն չլուսաւորեր իւր ընթերցողին միտքը ճշմարտութեամբ, և փնտռեր ուրիշ փաստեր քննադատելու առաքելութեանց գործն ի Հայոց: Զիարդ և իցէ, ցաւալի է որ Լուս. Հայն չունենայ խմբագիր մը որ ըսէ նմա. «Ազնիւ ընթերցող. — Քրիստոնէութիւնը կ'իշխէ սրտի վերայ, և է այսօր աշխարհիս հզօրագոյն սկզբունքը: Արեւմտեան աշխարհի մեծ Քրիստոնէաց ազգաց մէջ ժողովուրդներ կան որք ըմբռնած են այդ սկզբունքը նախկին թիւնը, և իւրեանց երկրաց ազգութիւն հետ ուժգնապէս պատերազմելով հանդերձ՝ կը զոհեն իւրեանց դրամն և աշխատութիւնը տանել լոյսն զոր իւրեանց կը վայելեն՝ աշխարհիս խաւարագոյն կողմերը. և այս ժամուս որպէս ի թուրքիա և յիսպանիա կը գործեն Առաքելութիւնը, նոյնպէս և յԱմերիկէ շերտ մոտ ճահիճներուն քով տառապելով «Եւրոպայի վերապատուելիք» ուրախ սրտով կը բերէ Աւետարանի լոյսը խաւար մը: Եւ լաւագոյն բանը զոր մեք հանդէպ այս խոզութեանց կրնանք ընել է շարժիլ և հոգեով կենդանանալ իւր Քրիստոնեայ ժողովուրդ, որ վերստանանք մեր նախնեաց սուրբ բարքը, և այլու ստանալով նաեւ ամէն այլ օրհնութիւն՝ կարօտ չըլլանք օտարին օգնութեան որոյ ձեռն չթուրի մեզ հաճելի» (Շարժանքի):

ՆԱՍՏԱԿՆԵՐ

ՈՅՆՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿՐՈՆԻ ՄԵՋ

Հատկաներէն բառը ՆԻԼ (nihil), «չինչ» է, և Նիլիզմ կոչուածներն անոնք են որոնք կ'ուզեն ջնջել աշխարհէ ամէն կառավարութիւն, նաեւ ամէն կրօնք: Ասոնց մեծ և ահաբեկ գործողութիւնները ի Ռուսաստան կատարուած են, սակայն այս ոչնչական գաղափարը կամ ըզգացումը կարծես թէ օգին մէջ կը շրջի, և բազում ժողովուրդոց մէջ մտած է: Ուրիշ բան մը չէ, եթէ ոչ ծայրայեղութիւն մը որ ծնած է գիմացի և իւր հակառակ եղող ծայրայեղութեան որ է կառավարութեանց բռնաւորութիւնները:

Ծայրայեղութիւն է կ'ըսեմ, և չկրնար արդարաւոր, ոչ յաջողիլ, զի չարութեան փոխարէն չարութիւն ընել է, և չունի օրհնութիւնն Աստուծոյ: Ոչնչականութիւն չիղուած, բայց անկէ դոյն առնող շատ գաղափարներ կան: Ի Գերմանիա, յԱնգղիա և յԱմերիկա կան բազմաթիւ անձինք անկէ գունաւորուած, քաղաքականապէս՝ Նախ՝ կը համարձակուիլ ըսելու թէ ընդհանրապէս կը գտնուին անձինք որ կրօնապէս այս գոյնն առած են, և չէ թէ անհաւատից մէջ միայն կը գտնուին, այլ Քրիստոնէից մէջ եւս: Ասոնք ձանձրացած են այլեւայլ կղերական և եկեղեցական իշխանութիւններէն և կ'ուզեն ամէն կապեր, կարգեր, զսպումներ և զգուշութիւններ խզել, կոտորել ու նետել, թողլով միայն անձնական ազատութիւն: Որովհետեւ չափազանց կարգաւորութիւն եղած է երբեմն, ուստի ամէն բան պիտի դարձնեն անկարգութեան: Կղեր, օրէնք, կարգ, կանոն, ամեն հոգած բաներ եղած են, ամենը պապականութիւն է իրենց առջին: Որ և իցէ մարդ արտօնացեալ ըլլալու է որ և իցէ պաշտօն կատարել. և միայն իւր խղճին հարցնել պարտական է: Հոգեւոր պաշտօնեայ չկայ, կամ եթէ կայ, ինքզինք կը կարգէ. ամէն մարդ կրնայ ամէն բան ընել: Այս սկզբունքով հիմնապէս եկեղեցի չկայ, ամբողջ մէջ ուր ուզողը կու գայ, ուզողը կ'ընէ, ուզողը կը քաղուի, ուզողը կը միլոնէ, կամ կը կատարէ օրեւիցէ սուրբ պաշտօն առանց խտրութեան: Ասիկայ կրօնից մէջ ոչնչականութիւն է, և համաձայն չէ Աւետարանին, ուր որ մեր Տէրը կու տայ իշխանութիւն եկեղեցեայն, կապելու և արձակելու, յանգիմանելու և կտրելու, չէ թէ պապական իշխանականութեամբ, այլ Քրիստոնէական խոնարհութեամբ: Ուր որ լոկ ամէն մարդու խղճին կամ համագուման ձգուի իրեն անդամութիւնը կամ պաշտօնը որոշել, այնտեղ ոչնչականութիւն է: Աստուած է որ դրած է եկեղեցեայն մէջ «Նախ՝ առաքելներ, երկրորդ՝ մարգարէներ, երրորդ՝ վարդապետներ, և այլն»: Աստուած խոսիւթեան Աստուածը չէ, կարգ կանոն սիրող է: Քանիցս կը սորվեցնէ Աւետարանը որ եկեղեցին մարմին մէջ այլեւայլ անդամներով ամէնը իւր պաշտօնն ունենալով, և թէ առաքելը կը յատկացնէին անձինք, այլեւայլ պաշտօններու, կը կարգէին, կը ձեռնադրէին և կը զգուշացնէին «չուտով ձեռք չդնել» նորահաւատին վրայ:

Եթէ մեր դարը ազատամտութեան ծայրայեղութիւններէ չզգուշանայ պիտի հարկադրի ցաւալի փորձեր կրելով սորվիլ Շատեր ազատութիւնն ինքնիշխանութիւն կը հասկանան: Այսպիսի Քրիստոնեայ չեն գիտեր թէ Աւետարան որչափ յայտնի կերպով եկեղեցական կա-

ռավարութիւն կը սորվեցնէ. թէեւ մանրամասնաբար չտար ձեռք, կու տայ ըսկզբունք, և այն սկզբունք գործադրուելով, պարագայից համեմատ յառաջ պիտի բերեն եկեղեցական կառավարութիւններ, երբեմն իրարմէ փոքր ինչ տարբերութիւն ունենալով: Յայտնի կ'ընեայ Աւետարանէն թէ կը սորվեցնէ որ ամէն եկեղեցի ինքզինք կառավարէ, չէ թէ իրմէ հեռու բնակող իշխանով կառավարուի. բայց և այնպէս օրհնակով կը ցուցնէ թէ որչափ օգտակար ու վաւեր է որ մօտ կամ հեռու բնակող իմաստուն ու կարող Քրիստոնեայ եղբայրներէ խրատ և ուղղութիւն առնել յօժար ըլլայ: Տեղական կառավարութիւն, բայց ընդհանուր եղբայրական կապակցութիւն, համաձայնութիւն և խրատութիւն — այս է Աւետարանին հոգին: Եկեղեցին կ'ընտրէ զաշտօնեայն և ամէն անգամ ձայն ունի ընտրութեան մէջ: Ասիկայ հաւատարմապէս հեռու է պապականութենէ և ոչնչականութենէ: Կրնայ ըլլալ որ երբեմն քանի մը անձինք չարաչար գործածեն իրենց կառավարական սրտոնը և տիրապետեն, բայց ասիկայ եկեղեցեայն յանցանք մը է, որ թոյլ ու ծոյլ ըլլալով յաւիտ կ'ընտրէ գործը այնպէս ձգել քան թէ արթուն ըլլալ և հոգ տանիլ որ այսպիսի վիճակ չըլլայ: Թէ ազգային թէ եկեղեցական կառավարութիւնները այս դարուս մէջ այս ազատական, Աւետարանական, և խելացի դրութեան մօտենալու վրայ են: Մէկը երբեք իրաւունք չունի այսպիսի եկեղեցական կառավարութեանէ գեղձ ըլլալ, քանզի ամէն անգամ միաներուն հաւասար չձայն ունի, և «կառավարութիւնը կառավարուածներուն հաւանութեամբն է»: Ասկէ անդին գացող ոչնչական է, և իւր զըրութիւնը կործանիչ է ոչ թէ չիմիչ:

Մարտուն

ՄԱՐՏՈՍ

Պոլսոյ հանրաժանութիւն և առաջին եղբայրներէն Եղնակեան խաչատուր աղա ասկէ տասն օր առաջ իւր դուռնորն և թուներն միանգամ եւս տեսնելու փափաքանք կողմն եկած ըլլալով, յուլիս 11/25 հինգշաբթի լուսնալու առաւօտուն կնքեց իւր մահկանացուն ի հասարակ 63 ամաց, յետ ծերութեան մի երկարատեւ տկարութեան: Հանդուցեալն իւր ծանր բարքը և քաղցր բնավորութեամբը բոլոր զինք ճանցողաց յարգանաց և սիրոյն արժանացած էր. և թէպէտ ծանր փորձառութիւնք բարձած էին իրմէ կենաց աշխոյժն, զոր, ինչպէս իւր վաղեմի ծանօթներն կը վկայեն, նշանաւոր կերպիւ ցուցուցած էր երկաւորաբարութեանը ժամանակ, տակաւին սիրելի էր իւր ընկերութիւնն և մխիթարիչ իւր խրատներն, նոյն իսկ վերջին տարիներուն մէջ:

Հանգուցեալն քաղցիւ Աւետ. ժողովրդեան վերայ մեծ համակրութիւն ցուցուցած, և երկար տարիներ Երեսփոխանական ժողովոյն մէջ ժողովրդեան ներկայացուցիչն եղած էր: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը իւր վախճանին հոս կատարուեցաւ. և Պրուսացիք նոյն օրը յազարկաւորութեան տխուր հանգիսին բազմութեամբ ներկայ ըլլալով, երախտագիտական վերջին տարտականութիւն մը կատարեցին, և ամիսիցին իւր մարմինը իրեն սիրելի եղող Պրուսացու հոգեբու մէջ:

Կը հայեմք յերկնուստ մխիթարութիւն իւր տիկնոջ և զաւակաց: Մ. ՆԻԿՈԼԱՅՈՍՅԱՆ Պրուսա, յուլիս 13/25, 1885

